

ALPHABETISCH REGISTER

OP DE

VERSLAGEN DER HANDELINGEN

VAN DE

STATEN-GENERAAL,

(BIJBLAD TOT DE NEDERLANDSCHE STAATS-COURANT)

VAN 1847 TOT 1855.

SLUITENDE ZICH AAN DE VAN 1855 AF JAARLIJKS UITGEGEVEN ALPHABETISCHE
REGISTERS OP DE VOLGENDE JAARGANGEN.

'S GRAVENHAGE,

TER ALGEMEENE LANDSDRUKKERIJ.

1857.

Aanvangende met 17 October 1847, zijn de verslagen der Handelingen van de Staten-Generaal benevens de tusschen de Regering en deze gewisselde stukken, vóór dien tijd voor een deel opgenomen in de Nederlandsche Staats-courant, afzonderlijk vereenigd in een Bijblad tot die Courant, en zulks ter voorziening in eene bestaande en algemeen gevoelde behoefte. Reeds lang te voren toch was de wensch geuit dat het voorgevallene in de Tweede Kamer, wier zittingen toen ten tijde nog alleen in het openbaar gehouden werden, niet onder de overige berigten in dat blad stuksgewijze medegedeeld, maar een volledig overzicht van het gebeurde aldaar uitgegeven zou worden. De Huishoudelijke Commissie der Tweede Kamer trad in Julij 1847 met de Regering in overleg tot het beramen van maatregelen, ten einde, zoo mogelijk, aan dat verlangen te voldoen. Zij deed dat, bij gelegenheid der behandeling van een in hare handen gesteld adres van Jhr. Mr. DE BOSCH KEMPER, die daarbij het verzoek had gedaan dat van de stukken, die bij de Staten-Generaal werden gedrukt, jaarlijks eenige overdrukken mogten worden vervaardigd, met het doel om die meerdere exemplaren tegen betaling der kosten algemeen verkrijgbaar te stellen. De uitslag van dat gehouden overleg deelde de Commissie mede in een verslag ¹⁾ waarin zij te kennen gaf, van den Minister van Binnenlandsche Zaken, met wien zij zich ten opzichte van dit onderwerp in verband had gesteld, vernomen te hebben, dat ook deze sinds geruimen tijd er op bedacht geweest was eene verbetering in de inrigting der Staats-courant, wat betreft de mededeeling der Handelingen van de Tweede Kamer en van al wat daarmede betrekking had, te brengen en zich, om daartoe te geraken, voorstelde, te beginnen met het nieuwe zittingjaar, de verslagen van het verhandelde geregeld in eene reeks van afzonderlijke bijvoegsels te doen uitgeven, en daaronder tevens te begrijpen de wets-ontwerpen, verslagen, regerings-antwoorden en dergelijke bij de Kamer ingekomen of van haar uitgegane stukken, derwijze dat een en ander de volledige Acta der Kamer zou bevatten en als zoodanig een op zich zelf staand en van de Courant afgescheiden geheel zou uitmaken.

In de wijze van samenstelling en uitgave van het Bijblad hebben de Staten-Generaal steeds getoond overgroot belang te stellen. Vooral werd van den beginne af aangedrongen op volledigheid in de mededeeling van het verslag der Handelingen in de openbare zittingen en het aanwenden van den meest mogelijken spoed bij de openbaarmaking, iets hetgeen erkend werd van de alstoen bestaande inrigting niet wel te vergen te wezen. Ten einde echter de uitvoering van dat denkbeeld bevorderlijk te zijn, werden in 1849 de noodige maatregelen beraamd en overwogen, en wel naar aanleiding van de deswege door den heer BOREEL VAN HOGELANDEN ontwikkelde gevoelens, waarin hij door de heeren DUIJMAER VAN TWIST en THORBECKE ondersteund werd ²⁾; bij welke gelegenheid de laatste het voorstel deed om de in den aanvang van dat zittingjaar benoemde Commissie tot herziening van het Reglement van Orde der Tweede Kamer, bestaande uit de heeren: THORBECKE, DUIJMAER VAN TWIST, NEDERMEIJER VAN ROSENTHAL, BACKER en FOKKER op te dragen de zorg om dienaangaande aan de Kamer hare zienswijze mede te deelen.

De Commissie wees in haar verslag omtrent de herziening van het bedoelde Reglement ook op dit onderwerp, en betoogde daarbij welke waarde in eene bespoedigde en volledige uitgave van het verhandelde in de Kamers der Staten-Generaal moest gesteld worden. Zij behield zich voor aangaande deze zaak een naauwkeurig onderzoek in te stellen, aangezien haar de tijd daartoe ontbroken had. ³⁾ In een nader door haar uitgebragt rapport voldeed zij aan hare belofte. Zij gaf alstoen de uitkomst van hare

1) Zie Staats-courant van 1847, n°. 209.

2) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 20 Februarij, blz. 153-156.

3) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 1 Maart, blz. 209.

ingestelde nasporingen op, en deelde op grond daarvan als hare meening mede, dat ter bereiking van het voorgestelde doel, de invoering der stenographie in alle opzichten als hoogst wenschelijk moest beschouwd worden. Dit haar gevoelen berigtte zij, te hebben opgegeven aan de Regering, met wie zij te dezen opzichte in overleg was getreden. ¹⁾

Toen de Minister van Binnenlandsche Zaken niet zoo spoedig als wel gewenscht werd gevolg had kunnen geven aan de door hem, blijkens het laatste door de Commissie uitgebragt verslag gedane toezegging, om een wets-ontwerp in te dienen tot verhooving der Staatsbegrooting van 1849 ter bestrijding der onkosten, welke het daarstellen eener nieuwe inrigting veroorzaken zou, ten einde de Staten-Generaal te raadplegen, of deze de daarvoor te besteden gelden goed en nuttig aangewend achtten, werd hij daaraan in de beide Kamers herhaaldelijk herinnerd. Dit had onder anderen plaats in de Eerste Kamer door den heer COST JORDENS ²⁾ en in de Tweede Kamer door den heer LOTSJ ³⁾ en later door de heeren: VAN RIJCKEVORSEL, VAN ECK en de MONCHY ⁴⁾ die allen van den Minister de verzekering ontvingen binnen kort het verlangde wets-ontwerp te zullen zien indienen. De klacht over de te late uitgifte van het Bijblad werd, behalve door gemelde Heeren, ook aangeheven in de verslagen van Commissien van Rapporteurs op wets-ontwerpen uitgebragt, bijv. in dat der Commissie van de Eerste Kamer voor het *wets-ontwerp tot onvervreemdbaar verklaring van militaire pensioenen en gagementen* ⁵⁾, en in dat der Commissie van de Tweede Kamer voor het *wets-ontwerp tot heffing van provinciale opcenten in de provincie Noordbrabant*. ⁶⁾

Kort daarop werd door den Minister van Binnenlandsche Zaken, omtrent de kosten welke de invoering der stenographie voor het uitgeven der verslagen van het verhandelde bij de Staten-Generaal beloopt zou, in de Tweede Kamer eene mededeeling gedaan ⁷⁾ welke spoedig gevolgd werd door de indiening van een *wets-ontwerp tot verhooving der uitgaven van 1849 voor het Departement van Binnenlandsche Zaken en de Algemeene Landsdrukkerij* ter zake van dit onderwerp. ⁸⁾ De daarvoor door de afdeelingen benoemde Commissie van Rapporteurs, bestaande uit de heeren POORTMAN, GODEFROI, LE CLERCQ, THORBECKE en FOKKER bragt weinige dagen daarna haar verslag uit ⁹⁾, waarop geantwoord werd in eene memorie door de Regering, die ten gevolge van de door de Tweede Kamer geopperde bedenkingen, den considerans van het wets-ontwerp, aldus gewijzigd, voordroeg: ¹⁰⁾

„ Alzoo Wij in overweging genomen hebben dat er behoefte bestaat aan het gebruik maken van de stenographie tot verbetering en bespoediging der openbaarmaking van het verhandelde in de beide Kamers der Staten-Generaal door middel van het Bijblad der Nederlandsche Staats-courant, en dat daartoe meerdere uitgaven worden gevorderd dan daarvoor zijn geraamd in de Staatsbegrooting en in de begrooting der Algemeene Landsdrukkerij, ” zoo is het enz.

Het wets-ontwerp uit vier artikelen bestaande, werd in de maand September in behandeling genomen ¹¹⁾ en, bij de alstoen gehouden overwegingen, door de aanneming van een amendement van den heer VAN ECK herleid tot een eenig artikel, vermeldende de som, waarmede het Vde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1849 voor deze aangelegenheid verhoogd zou worden, terwijl, ten gevolge van de goedkeuring van een voorstel van den heer DUIJMAER VAN TWIST, van den considerans wegvielen de woorden: „ door middel van het Bijblad der Nederlandsche Staats-courant, ” en de laatste woorden: „ en dat daartoe — Landsdrukkerij ” veranderd werden in de volgende: „ en dat de daartoe noodige uitgaven op de Staatsbegrooting behooren te worden uitgetrokken. ”

Het aldus aangenomen wets-ontwerp werd den volgenden dag, na de aanneming in de Tweede Kamer, ontvangen bij de Eerste Kamer, die besloot het in dat zittingjaar niet meer te behandelen. ¹²⁾ In den aanvang van het daarop volgende werd beslist dat die Kamer dit onderwerp onmiddellijk zou afdoen ¹³⁾, hetgeen dan ook plaats had op denzelfden dag waarop het verslag der Commissie van Rapporteurs daaromtrent werd uitgebragt. ¹⁴⁾ Zonder beraadslaging vereenigde zich die Kamer met de gewijzigde voordragt, welke den 24sten September tot wet verheven en in het Staatsblad onder n°. 47 geplaatst werd.

1) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 27 April. blz. 394 en Bijl. 3.

2) Zie Bijblad Iste Kamer 1849. 23 Mei. blz. 46.

3) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 14 Julij. blz. 596-597. 598.

4) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. blz. 616. 619. 621. 624.

5) Zie Bijblad Iste Kamer 1849. 24 Mei. blz. 53.

6) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 10 Julij. blz. 148.

7) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 16 Julij. blz. 601.

8) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 1 Augustus. blz. 729. Bijl. blz. 202-20.

9) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 13 Augustus. Bijl. 228-230.

10) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 8 September. blz. 781 en Bijl. 286-288.

11) Zie Bijblad IIde Kamer 1849. 12 September. blz. 813-829.

12) Zie Bijblad Iste Kamer 1849. 13 September. blz. 103.

13) Zie Bijblad Iste Kamer 1849-1850. 19 September. blz. 2.

14) Zie Bijblad Iste Kamer 1849-1850. 21 September. blz. 10.

Bij de begrootingswetten van het volgende dienstjaar werd op art. 145 der XIde afdeeling van het Vde hoofdstuk aangegeven welke som tot uitvoering van het beginsel der zoo even gemelde wet noodig geacht werd, en de reden voor die opgave medegedeeld. ¹⁾ In de nadere Nota van toelichting op de Staatsbegrooting werd gemeld dat het bedoelde artikel eenigzins was gewijzigd. Gelijk men daarbij opgaf, waren door de Regering aanvankelijk reeds eenige maatregelen genomen ter bereiking van het bij de wet van 24 September beoogde doel, en mitsdien voor de uitbreiding van het personeel benoodigd voor de uitgave van het Bijblad, alsmede voor de vorming van stenographen zorg gedragen. Deze schikkingen werden als voorloopig beschouwd door de Regering, welke zich voorts bereid verklaarde om deswege in overleg te treden met de Kamers der Staten-Generaal, zoo deze mogten besluiten het bestuur der openbaarmaking aan zich te trekken. ²⁾

Dit laatste aanbod, om met de Regering schikkingen te beramen met betrekking tot het aan zich trekken der uitgave van het verslag van het Verhandelde in de Kamers, werd, blijkens het verslag voor het IIde hoofdstuk der Staatsbegrooting uitgebragt door de Commissie van Rapporteurs voor de vijf eerste hoofdstukken, door de Tweede Kamer aangenomen. ³⁾ Ter verwezenlijking van dat denkbeeld droeg, bij gelegenheid der openbare beraadslagingen over dat hoofdstuk, de heer DULLERT een amendement voor, strekkende om de kosten van redactie, correctie en expeditie daarbij over te brengen, terwijl hetzelfde lid aankondigde, dat, mogt zijn denkbeeld door de Kamer aangenomen en de begrooting van het IIde hoofdstuk later ook door de Eerste Kamer goedgekeurd worden, hij alsdan nader het voorstel zou doen om eene gemengde Commissie uit de beide Kamers te benoemen en deze met de regeling der zaak te belasten. ⁴⁾

Daar men zich met de wijziging van den heer DULLERT vereenigde, werd art. 145 van het Vde hoofdstuk met de op het IIde hoofdstuk voor dit onderwerp overgebragte som verminderd. ⁵⁾

In het verslag der Commissie van Rapporteurs der Eerste Kamer voor hoofdstuk V der Staatsbegrooting werd het verlangen uitgedrukt, dat, bij verbeterde inrigting der Staats-courant, telkens onafhankelijk van het uitvoerig door middel der stenographie te vervaardigen verslag van het verhandelde in de Kamers, daarvan en van het in elke zitting beslotene eene korte opgaaf in dat blad wierd geplaatst; ⁶⁾ waarop van wege de Regering geantwoord werd, dat, aangezien het personeel, bestemd voor het aanteekenen van het gebeurde bij de Staten-Generaal, afgescheiden was van dat behoorende bij de redactie der Staats-courant, de voldoening aan den uitgedrukten wensch eene nadere voorziening zou vorderen, waaraan het Gouvernement zich voorbehield het noodige gevolg te geven. ⁷⁾

Zoodra de Eerste Kamer zich met de begrooting van uitgaven voor het IIde hoofdstuk vereenigd had, deed de heer DULLERT, overeenkomstig zijn vroeger aangekondigd voornemen, het voorstel tot benoeming eener Commissie in de Tweede Kamer voor de regeling der overbrenging van de stenographie bij de Kamers, en zulks in overeenstemming met eene gelijksoortige in de Eerste Kamer aan te stellen Commissie. ⁸⁾ In de beide Kamers vond dit denkbeeld gereedelijk ingang, waarop door de Voorzitters als leden dier Commissie verkozen werden in de Eerste Kamer de heeren: GEVERS VAN ENDEGEEST, HOFFMAN en GROENINX VAN ZOELLEN ⁹⁾ en in de Tweede Kamer de heeren: BOREEL VAN HOGELANDEN, WINTGENS en VAN DER LINDEN.

Die Commissie van stenographie werd telkens voor één jaar benoemd, in de Eerste Kamer door den Voorzitter, en in de Tweede Kamer door de Vergadering zelve. Zij bestond uit de heeren;

Eerste Kamer.

1850—1851. PHILIPSE.
DE BRAUW.
VAN AIJLVA VAN PALLANDT. ¹⁰⁾

1851—1852. Dezelfde heeren. ¹²⁾

Tweede Kamer.

GEVERS VAN ENDEGEEST.
WINTGENS.
VAN DER LINDEN. ¹¹⁾

Dezelfde heeren. ¹³⁾

1) Zie Bijblad IIde Kamer 1849—1850, 21 September, Bijl. blz. 15. 21.

2) Zie Bijblad IIde Kamer 1849—1850, 19 November, Bijl. blz. 56.

3) Zie Bijblad IIde Kamer 1849—1850, 27 November, Bijl. blz. 79.

4) Zie Bijblad IIde Kamer 1849—1850, 13 December, blz. 105.

5) Zie Bijblad IIde Kamer 1849—1850, 21 December, blz. 256.

6) Zie Bijblad Iste Kamer 1849—1850, 22 December, blz. 23.

7) Zie Bijblad Iste Kamer 1849—1850, 25 December, blz. 29.

8) Zie Bijblad IIde Kamer 1849—1850, 22 December, blz. 261. Zie aldaar ook de benoeming der Commissie.

9) Zie Bijblad Iste Kamer 1849—1850, 29 December, blz. 56te.

10) Zie Bijblad Iste Kamer 1850—1851, 14 October, blz. 13.

11) Zie Bijblad IIde Kamer 1850—1851, 12 October, blz. 16te.

12) Zie Bijblad Iste Kamer 1851—1852, 17 September, blz. 3.

13) Zie Bijblad IIde Kamer 1851—1852, 22 September, blz. 13.

*Eerste Kamer.**Tweede Kamer.*

1852—1853. DE BRAUW.
VAN AIJLVA VAN PALLANDT.
VAN RIJCKEVORSEL. ¹⁾

VAN DER LINDEN.
VAN HOEVELL.
WINTGENS. ²⁾

1853. VAN RIJCKEVORSEL.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
BOSCH VAN DRAKESTEIN. ³⁾

WINTGENS.
VAN HOEVELL.
DE BRAUW. ⁴⁾

1853—1854. Dezelfde heeren. ⁵⁾

WINTGENS.
VAN BOSSE.
DE BRAUW. ⁶⁾

1854—1855. Dezelfde heeren. ⁷⁾

Dezelfde heeren. ⁸⁾

1855—1856. Dezelfde heeren. ⁹⁾

Dezelfde heeren. ¹⁰⁾

terwijl zij voor het loopend zittingjaar 1856—1857 uit dezelfde heeren is zamengesteld. ¹¹⁾ Voorzitter daarvan was van 1849 tot 1852 de heer GEVERS VAN ENDEGEEST, en van dat tijdvak tot heden de heer DE BRAUW.

Na de uitvaardiging der wet van 29 December 1849, bepallende de uitgaven van *hoofdstuk II der Staatsbegrooting voor 1850*, hebben de beide Kamers der Staten-Generaal getoond, zoo mogelijk nog meer dan vroeger, zich de wijze van samenstelling en uitgave van het verslag harer Handelingen, waarop zij zelve nu toezigt zouden houden, alsmede de belangen van het daarvoor benoodigd personeel aan te trekken.

Zoo, wat het uiterlijke van het Bijblad betrof, werd in de verslagen der Commissien van Rapporteurs der Tweede Kamer voor de *begrootingen van uitgaven der Landsdrukkerij voor 1851 en 1853*, gewezen op de omstandigheid dat het papier en het formaat te wenschen overlieten, en het verlangen uitgedrukt, dat het Verslag en de Bijlagen meer in overeenstemming met het formaat der voor de Kamers gedrukte stukken uitkomen mogt ¹²⁾, een denkbeeld dat in de Memorie van Beantwoording als moeilijk te verwezenlijken werd beschouwd, maar waaraan de Regering zich steeds bereid verklaarde gevolg te geven in zoover daartoe mogelijkheid bestond ¹³⁾. Ten aanzien van de Bijlagen werd mede de wensch geuit dat deze of afgeschaft en door de gedrukte stukken zelve vervangen ¹⁴⁾ of naar de onderwerpen uitgegeven werden, zoodat alle tot eene zelfde zaak behoorende bescheiden bijeengevoegd konden worden; iets dat, uit het oogpunt van zuinigheid, niet wel in te voeren was, zoo lang de gelijktijdige uitgave der voor de Kamers gedrukte stukken behouden moest blijven ¹⁵⁾.

Wat het innerlijke aanging, zoo was men er bijzonder op gesteld, dat de verslagen der zittingen zoo volledig mogelijk, en zonder daaraan ontbrekende redevoeringen verschenen. Daarop werd onder anderen in de Eerste Kamer in het verslag der Commissie van Rapporteurs voor het *wets-ontwerp, strekkende tot het aanbrengen eener wijziging in de wet van 28 Julij 1850 (Staatsblad n°. 44)*, en ook door den heer VAN RIJCKEVORSEL bij eene openbare beraadslaging gewezen ¹⁶⁾.

De uitgave achtte men altijd als regelmatig en binnen den daarvoor bepaalden termijn te moeten geschieden. Dit was, naar men oordeelde in de Tweede Kamer bij de behandeling der *begrooting voor de Algemeene Landsdrukkerij voor 1853*, in het belang eener goede behandeling van zaken allernoodwendigst,

1) Zie Bijblad Iste Kamer 1852—1853, 22 September, blz. 3.

2) Zie Bijblad IIde Kamer 1852—1853, 24 September, blz. 7.

3) Zie Bijblad Iste Kamer 1853, 15 Junij, blz. 4.

4) Zie Bijblad IIde Kamer 1853, 21 Junij, blz. 19.

5) Zie Bijblad Iste Kamer 1853—1854, 23 September, blz. 13.

6) Zie Bijblad IIde Kamer 1853—1854, 23 September, blz. 9.

7) Zie Bijblad Iste Kamer 1854—1855, 21 September, blz. 7.

8) Zie Bijblad IIde Kamer 1854—1855, 22 September, blz. 9.

9) Zie Bijblad Iste Kamer 1855—1856, 20 September, blz. 7.

10) Zie Bijblad IIde Kamer 1855—1856, 20 September, blz. 8.

11) Zie Bijblad 1856—1857 Iste Kamer. 18 September, blz. 7. IIde Kamer 20 September, blz. 11.

12) Zie Bijblad IIde Kamer 1850—1851. 15 November, Bijl. blz. 103.

13) Zie Bijblad IIde Kamer 1852—1853. 12 October, Bijl. blz. 92—93.

14) Zie Bijblad IIde Kamer 1851—1852, 10 October, Bijl. blz. 88.

15) Zie Bijblad IIde Kamer 1852—1853, 10 Maart, Bijl. blz. 516—520.

16) Zie Bijblad Iste Kamer 1850—1851. 29 April, blz. 93 en 27 Augustus, blz. 214.

weshalve op eene spoedige afgifte en aflevering der vellen werd aangedrongen ¹⁾. Ook de Eerste Kamer toonde, en wel herhaaldelijk, aan, hoe noodzakelijk het voor haar was onverwijld met de in de andere Kamer gehoudene beraadslagingen bekend gemaakt te worden, en wel vóór het oogenblik dat het betrokken onderwerp bij haar in overweging kwam, eene omstandigheid waarover zich de heer VAN NISSEN VAN PANNERDEN uitliet ²⁾, en die nader behandeld werd in het verslag der Commissie van Rapporteurs voor het *wets-ontwerp betreffende eene dading over domaniale eigendommen onder de gemeente Zaamslag* ³⁾, en bij de openbare beraadslagingen over *hoofdstuk II der Staatsbegrooting voor 1852* ⁴⁾.

De regeling der stenographische inrigting zelve eindelijk, de daarvoor vereischte uitgaven en de belangen van de daartoe behoorende ambtenaren, waren meermalen onderwerpen van beschouwingen en overwegingen. Dit had onder anderen plaats in de Tweede Kamer bij de schriftelijke behandeling van *hoofdstuk II der Staatsbegrootingen voor 1852 en 1855* ⁵⁾ en bij de openbare beraadslagingen daarover ⁶⁾, alsmede bij die over een gewijzigd *Reglement voor de openbaarmaking* ⁷⁾, bij welke gelegenheden die punten in het breede besproken werden.

Afgescheiden van deze handelingen, gaven de veelvuldige bemoeijingen der zich opgevolgd hebbende Commissien voor de stenographie aan de Kamers menigwerf aanleiding om daaromtrent hare meeningen te doen kennen, inlichtingen of ophelderingen te vragen, opmerkingen in het midden te brengen, of daaraan haren bijval te betuigen. Zij zouden dit niet hebben kunnen doen indien de Commissie niet bij mondelinge mededeelingen of in schriftelijke verslagen van den aanvang af, waarop tot de invoering der stenographie besloten werd, tot aan de eindregeling dezer zaak toe, op onderscheidene tijdstippen, de Kamers op de hoogte der vorderingen van de nieuwe inrigting, en van de in de openbaarmaking der Handelingen aangebrachte verbeteringen gehouden had ⁸⁾.

De medegedeelde bijzonderheden betroffen in de eerste plaats de stenographische inrigting. Op die wijze is men onder anderen te weten gekomen dat, kort na de aanneming der wet van den 24sten September 1849, maatregelen ter uitvoering van het daarbij aangenomen beginsel genomen zijn. Daartoe werd de heer TETAR VAN ELVEN, commies bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, die zich vroeger en met goed gevolg met de beoefening der stenographie had bezig gehouden, bij de Nederlandsche Staats-courant in dezelfde hoedanigheid overgeplaatst en belast met de zorg om jongelieden met het technische dier kunst bekend te maken. De Regering meende een zeker aantal in die school gevormde ambtenaren, benevens eenige correctoren toe te voegen aan de redactie van het Bijblad, en met de hulp van dat personeel het op de Algemeene Landsdrukkerij te drukken verslag van de Handelingen der Kamers uit te geven. ⁹⁾ Toen echter het toezigt op de wijze van openbaarmaking daarvan bij de Staten-Generaal was overgegaan, werden twee concoursen, in Maart en November 1850, gehouden ¹⁰⁾, waarbij ieder gelegenheid werd gegeven om van zijne bekwaamheid als stenograaf te doen blijken. Met de na het eerste concours aangestelde personen, werd, kort na die toelating, beproefd de verslagen van het verhandelde in een drietal openbare zittingen zamen te stellen zonder de medewerking der redacteuren van het Bijblad, ¹¹⁾ die echter, spoedig, na de regeling der gevolgen hunner overplaatsing bij de Kamers, welke men wenschelijk keurde, in verband met hunne betrekking van rijksambtenaren, aan de bewerking behulpzaam waren in hoedanigheid van revisoren ¹²⁾, van welke één geacht werd te zullen kunnen worden gemist zoodra de

1) Zie Bijblad IIde Kamer 1852-1853, 12 October, Bijl. blz. 92-93.

2) Zie Bijblad Iste Kamer 1850-1851, 19 December, blz. 45-46.

3) Zie Bijblad Iste Kamer 1851-1852, 15 December, blz. 22.

4) Zie Bijblad Iste Kamer 1851-1852, 22 December, blz. 41-42, 48¹.

5) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 7 November, Bijl. blz. 262 en 1854-1855, 25 September, Bijl. blz. 1; en 20 October Bijl. blz. 75-76, 100.

6) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 20 November, blz. 189-194 en 1854-1855, 20 November, blz. 140.

7) Zie Bijblad IIde Kamer 1852-1853, 19 April, blz. 481-490.

8) Die schriftelijke verslagen en mondelinge mededeelingen zijn te vinden:

JAARGANGEN.	DAGTEEKENING.	KAMER.	BLADZIJDEN.
1849-1850	12 Februarij	IIde	blz. 270 Bijl. blz. 173-174.
"	16 Maart	IIde	" 12.
"	4 April	Iste	" 57-58.
1850-1851	30 October (1850)	IIde	" 62-63.
"	11 September (1851)	IIde	" 1252 Bijl. blz. 795-797.
1851-1852	16 September (1851)	Iste	" 2.
"	15 September (1852)	Iste	" 222.
1852-1853	24 September	IIde	" 6 Bijl. blz. 54-55.
1853-1854	11 Augustus	IIde	" 1471 Bijl. blz. 822 ⁹⁻¹⁰ .
"	28 Augustus	Iste	" 219 en 224 ¹ .

9) Zie Bijblad IIde Kamer 1849-1850, 19 November, Bijl. blz. 58.

10) Zie Bijblad 1849-1850, IIde Kamer, 12 Februarij, blz. 270; Iste Kamer, 4 April, blz. 57-58, 1850-1851, IIde Kamer, 30 October, blz. 62-63.

11) Zie Bijblad 1849-1850, IIde Kamer, 16 Maart, blz. 12; Iste Kamer, 4 April, blz. 57-58.

12) Zie Bijblad 1849-1850, Iste Kamer, 4 April, blz. 57-58; 1850-1851, IIde Kamer, 30 October, blz. 62-63; Iste Kamer, 12 December, blz. 26-27.

*Eerste Kamer.**Tweede Kamer.*

1852—1853. DE BRAUW.
VAN AIJLVA VAN PALLANDT.
VAN RIJCKEVORSEL. ¹⁾

VAN DER LINDEN.
VAN HOEVELL.
WINTGENS. ²⁾

1853. VAN RIJCKEVORSEL.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.
BOSCH VAN DRAKESTEIN. ³⁾

WINTGENS.
VAN HOEVELL.
DE BRAUW. ⁴⁾

1853—1854. Dezelfde heeren. ⁵⁾

WINTGENS.
VAN BOSSE.
DE BRAUW. ⁶⁾

1854—1855. Dezelfde heeren. ⁷⁾

Dezelfde heeren. ⁸⁾

1855—1856. Dezelfde heeren. ⁹⁾

Dezelfde heeren. ¹⁰⁾

terwijl zij voor het loopend zittingjaar 1856—1857 uit dezelfde heeren is zamengesteld. ¹¹⁾ Voorzitter daarvan was van 1849 tot 1852 de heer GEVERS VAN ENDEGEEST, en van dat tijdvak tot heden de heer DE BRAUW.

Na de uitvaardiging der wet van 29 December 1849, bepallende de uitgaven van *hoofdstuk II der Staatsbegrooting voor 1850*, hebben de beide Kamers der Staten-Generaal getoond, zoo mogelijk nog meer dan vroeger, zich de wijze van samenstelling en uitgave van het verslag harer Handelingen, waarop zij zelve nu toezigt zouden houden, alsmede de belangen van het daarvoor benoodigd personeel aan te trekken.

Zoo, wat het uiterlijke van het Bijblad betrof, werd in de verslagen der Commissien van Rapporteurs der Tweede Kamer voor de *begrootingen van uitgaven der Landsdrukkerij voor 1851 en 1853*, gewezen op de omstandigheid dat het papier en het formaat te wenschen overlieten, en het verlangen uitgedrukt, dat het Verslag en de Bijlagen meer in overeenstemming met het formaat der voor de Kamers gedrukte stukken uitkomen mogt ¹²⁾, een denkbeeld dat in de Memorie van Beantwoording als moeilijk te verwezenlijken werd beschouwd, maar waaraan de Regering zich steeds bereid verklaarde gevolg te geven in zoover daartoe mogelijkheid bestond ¹³⁾. Ten aanzien van de Bijlagen werd mede de wensch geuit dat deze of afgeschaft en door de gedrukte stukken zelve vervangen ¹⁴⁾ of naar de onderwerpen uitgegeven werden, zoodat alle tot eene zelfde zaak behoorende bescheiden bijeengevoegd konden worden; iets dat, uit het oogpunt van zuinigheid, niet wel in te voeren was, zoo lang de gelijktijdige uitgave der voor de Kamers gedrukte stukken behouden moest blijven ¹⁵⁾.

Wat het innerlijke aanging, zoo was men er bijzonder op gesteld, dat de verslagen der zittingen zoo volledig mogelijk, en zonder daaraan ontbrekende redevoeringen verschonen. Daarop werd onder anderen in de Eerste Kamer in het verslag der Commissie van Rapporteurs voor het *wets-ontwerp, strekkende tot het aanbrengen eener wijziging in de wet van 28 Julij 1850 (Staatsblad n°. 44)*, en ook door den heer VAN RIJCKEVORSEL bij eene openbare beraadslaging gewezen ¹⁶⁾.

De uitgave achtte men altijd als regelmatig en binnen den daarvoor bepaalden termijn te moeten geschieden. Dit was, naar men oordeelde in de Tweede Kamer bij de behandeling der *begrooting voor de Algemeene Landsdrukkerij voor 1853*, in het belang eener goede behandeling van zaken allernoodwendigst,

1) Zie Bijblad Iste Kamer 1852—1853, 22 September, blz. 3.

2) Zie Bijblad IIde Kamer 1852—1853, 24 September, blz. 7.

3) Zie Bijblad Iste Kamer 1853, 15 Junij, blz. 4.

4) Zie Bijblad IIde Kamer 1853, 21 Junij, blz. 19.

5) Zie Bijblad Iste Kamer 1853—1854, 23 September, blz. 13.

6) Zie Bijblad IIde Kamer 1853—1854, 23 September, blz. 9.

7) Zie Bijblad Iste Kamer 1854—1855, 21 September, blz. 7.

8) Zie Bijblad IIde Kamer 1854—1855, 22 September, blz. 9.

9) Zie Bijblad Iste Kamer 1855—1856, 20 September, blz. 7.

10) Zie Bijblad IIde Kamer 1855—1856, 20 September, blz. 8.

11) Zie Bijblad 1856—1857 Iste Kamer, 18 September, blz. 7. IIde Kamer 20 September, blz. 11.

12) Zie Bijblad IIde Kamer 1850—1851, 15 November, Bijl. blz. 103.

13) Zie Bijblad IIde Kamer 1852—1853, 12 October, Bijl. blz. 92—93.

14) Zie Bijblad IIde Kamer 1851—1852, 10 October, Bijl. blz. 88.

15) Zie Bijblad IIde Kamer 1852—1853, 10 Maart, Bijl. blz. 516—520.

16) Zie Bijblad Iste Kamer 1850—1851, 29 April, blz. 93 en 27 Augustus, blz. 214.

weshalve op eene spoedige afgifte en aflevering der vellen werd aangedrongen ¹⁾. Ook de Eerste Kamer toonde, en wel herhaaldelijk, aan, hoe noodzakelijk het voor haar was onverwijld met de in de andere Kamer gehoudene beraadslagingen bekend gemaakt te worden, en wel vóór het oogenblik dat het betrokken onderwerp bij haar in overweging kwam, eene omstandigheid waarover zich de heer VAN NISPEN VAN PANNERDEN uitliet ²⁾, en die nader behandeld werd in het verslag der Commissie van Rapporteurs voor het *wets-ontwerp betreffende eene dading over domaniale eigendommen onder de gemeente Zaamslag* ³⁾, en bij de openbare beraadslagingen over *hoofdstuk II der Staatsbegroting voor 1852* ⁴⁾.

De regeling der stenographische inrigting zelve eindelijk, de daarvoor vereischte uitgaven en de belangen van de daartoe behoorende ambtenaren, waren meermalen onderwerpen van beschouwingen en overwegingen. Dit had onder anderen plaats in de Tweede Kamer bij de schriftelijke behandeling van *hoofdstuk II der Staatsbegrotingen voor 1852 en 1855* ⁵⁾ en bij de openbare beraadslagingen daarover ⁶⁾, alsmede bij die over een gewijzigd *Reglement voor de openbaarmaking* ⁷⁾, bij welke gelegenheden die punten in het breede besproken werden.

Afgescheiden van deze handelingen, gaven de veelvuldige bemoeijingen der zich opgevolgd hebbende Commissien voor de stenographie aan de Kamers menigwerf aanleiding om daaromtrent hare meeningen te doen kennen, inlichtingen of ophelderingen te vragen, opmerkingen in het midden te brengen, of daaraan haren bijval te betuigen. Zij zouden dit niet hebben kunnen doen indien de Commissie niet bij mondelinge mededeelingen of in schriftelijke verslagen van den aanvang af, waarop tot de invoering der stenographie besloten werd, tot aan de eindregeling dezer zaak toe, op onderscheidene tijdstippen, de Kamers op de hoogte der vorderingen van de nieuwe inrigting, en van de in de openbaarmaking der Handelingen aangebrachte verbeteringen gehouden had ⁸⁾.

De medegedeelde bijzonderheden betroffen in de eerste plaats de stenographische inrigting. Op die wijze is men onder anderen te weten gekomen dat, kort na de aanneming der wet van den 24sten September 1849, maatregelen ter uitvoering van het daarbij aangenomen beginsel genomen zijn. Daartoe werd de heer TETAR VAN ELVEN, commies bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, die zich vroeger en met goed gevolg met de beoefening der stenographie had bezig gehouden, bij de Nederlandsche Staats-courant in dezelfde hoedanigheid overgeplaatst en belast met de zorg om jongelieden met het technische dier kunst bekend te maken. De Regering meende een zeker aantal in die school gevormde ambtenaren, benevens eenige correctoren toe te voegen aan de redactie van het Bijblad, en met de hulp van dat personeel het op de Algemeene Landsdrukkerij te drukken verslag van de Handelingen der Kamers uit te geven. ⁹⁾ Toen echter het toezigt op de wijze van openbaarmaking daarvan bij de Staten-Generaal was overgegaan, werden twee concoursen, in Maart en November 1850, gehouden ¹⁰⁾, waarbij ieder gelegenheid werd gegeven om van zijne bekwaamheid als stenograaf te doen blijken. Met de na het eerste concours aangestelde personen, werd, kort na die toelating, beproefd de verslagen van het verhandelde in een drietal openbare zittingen zamen te stellen zonder de medewerking der redacteurs van het Bijblad, ¹¹⁾ die echter, spoedig, na de regeling der gevolgen hunner overplaatsing bij de Kamers, welke men wenschelijk keurde, in verband met hunne betrekking van rijksambtenaren, aan de bewerking behulpzaam waren in hoedanigheid van revisoren ¹²⁾, van welke één geacht werd te zullen kunnen worden gemist zoodra de

1) Zie Bijblad IIde Kamer 1852-1853, 12 October, Bijl. blz. 92-93.

2) Zie Bijblad Iste Kamer 1850-1851, 19 December, blz. 45-46.

3) Zie Bijblad Iste Kamer 1851-1852, 15 December, blz. 22.

4) Zie Bijblad Iste Kamer 1851-1852, 22 December, blz. 41-42, 48.

5) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 7 November, Bijl. blz. 262 en 1854-1855, 25 September, Bijl. blz. 1; en 20 October Bijl. blz. 75-76, 100.

6) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 20 November, blz. 189-194 en 1854-1855, 20 November, blz. 140.

7) Zie Bijblad IIde Kamer 1852-1853, 19 April, blz. 481-490.

8) Die schriftelijke verslagen en mondelinge mededeelingen zijn te vinden:

JAARGANGEN.	DATEERING.	KAMER.	BLADZIJDEN.
1849-1850	12 Februarij	IIde	blz. 270 Bijl. blz. 173-174.
"	16 Maart	IIde	" 12.
"	4 April	Iste	" 57-58.
1850-1851	30 October (1850)	IIde	" 62-63.
"	11 September (1851)	IIde	" 1252 Bijl. blz. 795-797.
1851-1852	16 September (1851)	Iste	" 2.
"	15 September (1852)	Iste	" 222.
1852-1853	24 September	IIde	" 6 Bijl. blz. 54-55.
1853-1854	11 Augustus	IIde	" 1471 Bijl. blz. 822 ⁹⁻¹⁰ .
"	28 Augustus	Iste	" 219 en 224.

9) Zie Bijblad IIde Kamer 1849-1850, 19 November, Bijl. blz. 58.

10) Zie Bijblad 1849-1850, IIde Kamer, 12 Februarij, blz. 270; Iste Kamer, 4 April, blz. 57-58. 1850-1851, IIde Kamer, 30 October, blz. 62-63.

11) Zie Bijblad 1849-1850, IIde Kamer, 16 Maart, blz. 12; Iste Kamer, 4 April, blz. 57-58.

12) Zie Bijblad 1849-1850, Iste Kamer, 4 April, blz. 57-58; 1850-1851, IIde Kamer, 30 October, blz. 62-63; Iste Kamer, 12 December, blz. 26-27.

stenographische inrigting op een vasten voet geregeld zou wezen. Daarbij waren alzoo in 1850, en dus na het tweede gehouden concours, werkzaam twee revisoren, negen stenographen en twee correctoren. ¹⁾

In 1852 bestond het voornemen om deze laatsten in het volgend jaar over te plaatsen bij de redactie der Staats-courant, gelijk ook geschiedde ²⁾, terwijl de meeste stenographen gerekend werden zoodanige vorderingen te hebben gemaakt dat de voorloopige revisie van hun werk gedeeltelijk afgeschaft, en dien ten gevolge een der revisoren cervol ontslagen werd. ³⁾ Het personeel bestond toen uit één revisor en tien stenographen, waarvan zes vast aangestelde; eene regeling waartegen bij sommige leden der Tweede Kamer eenige bedenkingen oprezen. ⁴⁾ In 1854 werd de proeftijd der stenographen als geëindigd beschouwd en de stenographische inrigting definitief geregeld, in dier voege dat daarbij benoemd zouden worden een eerste en een tweede stenograaf, vier stenographen van de eerste en twee van de tweede klasse ⁵⁾ wier bezoldigingen, vroeger achtereenvolgens geregeld naar de door elk aan den dag gelegde bekwaamheden ⁶⁾, eindelijk, bij de openbare behandeling van het *IIde hoofdstuk der Staatsbegrooting voor 1855*, ten gevolge van de aanneming van een voorstel van den heer DE BRAUW, Voorzitter der gemengde Commissie, vastgesteld werden in den zin als door de Commissie bij hare raming van onkosten voor de stenographische inrigting was voorgedragen, doch waarvan de Regering, blijkens de door deze gedane voordragt was afge- weken. ⁷⁾ Tevens werd in 1854 de overgebleven revisor door de Commissie benoemd tot directeur van het Bijblad, staande aan het hoofd der inrigting, en belast met het houden van toezigt over de wijze van bewerking, zamenstelling en de uitgifte van het verslag van de Handelingen der Kamers, en die als zoodanig ook in de regeringsbescheiden genoemd werd, toen de Regering van de normale regeling der inrigting kennis had bekomen. ⁸⁾ De instructien, volgens welke de betrokken personen arbeidden, werden reeds in 1850 ontworpen, later gewijzigd en gevolgd in zoo ver de omstandigheden dit toelieten, en den 16den Junij 1854 bepaaldelijk goedgekeurd. ⁹⁾

Hierbij dient nog op drie bijzonderheden gewezen te worden. Vooreerst werd in den beginne nagegaan in hoe ver het mogelijk zou wezen zonder de hulp van stenographie het doel, dat men met de invoering daarvan beoogde, op eene andere min kostbare wijze te bereiken. Daartoe werd het voorstel van een onzer landgenooten, die beweerde met eene door hem uitgevondene machine het gesprokene in de wetge- vende kamers woordelijk te kunnen wedergeven, in overweging genomen, doch, daar de genomen proeven niet aan de verwachting beantwoordden, dat denkbeeld als niet aannemelijk beschouwd. ¹⁰⁾

Ten tweede heeft de Commissie het noodig geacht ook voor de toekomst ter voorziening bij voorkomende vacatures te moeten zorgen, en mitsdien aan jongelieden, aangespoord om zich daarin te bekwamen door de van haar uitgegane en in de Nederlandsche Staats-courant geplaatste aankondiging, waarbij de aandacht op het nut van het aanleeren der stenographie gevestigd werd, tot dat einde de noodige gelegenheid ver- schaft, een maatregel die niet zonder gewenscht gevolg is gebleven. ¹¹⁾

Ten derde is in 1852 beslist, dat sommige stenographen niet alleen in openbare zittingen, maar ook in comités-generaal zouden tegenwoordig zijn, terwijl later begrepen is dit besluit mede toepasselijk te doen wezen op een der alstoen nog bestaande revisoren, en dezen tevens te doen deelnemen aan de werkzaam- heden der verhooren van enquête, tot bijwoning waarvan, blijkens het voorschrift van het Reglement van Orde der Tweede Kamer, ook de eerste konden geroepen worden. ¹²⁾

De handelingen der Commissie hadden, gelijk uit die mededeelingen en verslagen blijkt, ten tweede betrekking op de inrigting en de uitgave van de verslagen van het Verhandelde in de Vergaderingen, en der daartoe behoorende bescheiden. Aldus werd berigt, bijv. dat voor het bekomen van een geregeld

1) Zie Bijblad 1850-1851, IIde Kamer, 11 September, blz. 1252, Bijl. blz. 795-797; 1851-1852, Iste Kamer, 16 September, blz. 2.

2) Zie Bijblad IIde Kamer, 1852-1853, 24 September, blz. 6, Bijl. blz. 54-55; 13 October, Bijl. blz. 217.

3) Te weten de heer mr. H. TOLLUS DRABBE, die reeds lang vóór 1847 ijverig aan de verslagen der zittingen in de Tweede Kamer had medege- werkt, en eenigen tijd later tot commissie bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken benoemd werd.

4) Zie Bijblad Iste Kamer 1851-1852, 15 September, blz. 222; IIde Kamer 1852-1853, 24 September, blz. 6; Bijl. blz. 54-55; 10 Maart, Bijl. blz. 516-520.

5) Zie Bijblad 1853-1854, IIde Kamer 11 Augustus, blz. 1471, Bijl. blz. 822⁹⁻¹⁰; Iste Kamer 28 Augustus, blz. 219 en 224¹. Als zoodanig werden later aangesteld de heeren: C. A. STEGER, eerste stenograaf, A. L. H. ISING, tweede stenograaf, G. KELLER, H. J. BOOL, J. B. RIETSTAP, mr. E. L. VAN EMDEN, stenographen der eerste klasse, J. C. VAN LIER en J. LEON stenographen der tweede klasse, M. E. J. LASTDRAGER tijdelijk beambte.

6) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 7 November, Bijl. bladz. 262; 20 November, blz. 189-194.

7) Zie Bijblad IIde Kamer 1854-1855, 25 September, Bijl. blz. 1; 25 November, blz. 140.

8) Zie Bijblad 1853-1854, IIde Kamer, 11 Augustus, blz. 1471, Bijl. blz. 822⁹⁻¹⁰; Iste Kamer, 28 Augustus, blz. 219 en 224¹; 1854-1855 IIde Kamer, 20 October, Bijl. blz. 75-76, 109.

9) Zie Bijblad IIde Kamer 1849-1850, 12 Februarij, blz. 270, Bijl. blz. 173-174; 1853-1854 IIde Kamer, 11 Augustus, blz. 1471, Bijl. blz. 822⁹⁻¹⁰; Iste Kamer, 28 Augustus, blz. 219 en 224¹.

10) Zie Bijblad Iste Kamer 1851-1852, 15 September, blz. 222; IIde Kamer 1852-1853, 24 September, blz. 6, Bijl. blz. 54-55.

11) Id. Id. Aldus heeft zich de heer J. BOUDEWIJNSE, die op dit oogenblik reeds bij de Kamers werkzaam is, zich in de voor den stenograaf noodige wetenschappen geoefend.

12) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 18 December ahangsel, blz. 3; 31 Maart, blz. 1019-1020, 5 Mei, blz. 1065.

overzicht der gehouden beraadslagingen, de redevoeringen niet in het verslag der zitting waartoe zij behoorden, opgenomen, in daarbij gevoegde supplementbladen geplaatst zouden worden, hetgeen vóór het daaromtrent genomen besluit niet had plaats gehad. ¹⁾

Voor de wijze van zamenstelling der Bijlagen van het Bijblad, bevattende de tusschen de Kamers en de Regering gewisselde schrifturen, werd van den kant der Commissie in 1851 een voorstel gedaan tot verandering der dienaangaande gevolgde gewoonte, en wel ter tegemoetkoming aan de geopperde en hierboven reeds medegedeelde bedenkingen dat deze, niet bij onderwerpen, maar, naar mate zij, volgens de behandeling der zaken, gereed kwamen, achter elkander gevoegd werden. Ten einde het bezwaar dat dergelijke bijeenvoeging voor het gebruik moest opleveren, op te heffen, was vroeger besloten van de voor de Kamers gedrukte stukken een zeker aantal exemplaren, in de plaats van Bijlagen kunnende dienen, ten behoeve van het algemeen beschikbaar te stellen, en, in verband met deze beslissing, opperde de Commissie het denkbeeld om uit de Bijlagen weg te laten al datgene wat als overtoollig voor het regt verstand der gevoerde beraadslagingen kon gemist worden ²⁾. Dat voorstel maakte een onderwerp van ernstige overdenking uit ten gevolge van eene motie, strekkende tot goedkeuring daarvan, gedaan in de Tweede Kamer door den heer METMAN, die haar echter, na de deswege gevoerde gedachtenwisseling te hebben aangehoord, weder introk ³⁾. De Commissie van Rapporteurs derzelfde Kamer voor het *wets-ontwerp tot verhooging der begrooting van uitgaven van de Landsdrukkerij voor 1852* kwam op die zaak terug ⁴⁾, terwijl de Kamer, eenige dagen later, na de openbare behandeling dier begrooting, zich vereenigde met eene andere door den heer VAN ECK gedane motie, waarbij werd uitgemaakt dat in het belang der openbaarheid de Bijlagen, zoo als die steeds in het Bijblad geplaatst waren, daarbij behouden zouden worden. Door die aanneming werd beslist, dat het Bijblad moest inhouden alles wat bij en door de Kamers verhandeld werd, terwijl de inrigting der Bijlagen daardoor tevens weder moest ingerigt worden op den vroegeren voet, waarvan men, in afwachting van het omtrent dit punt te nemen besluit, tijdelijk was afgeweken ⁵⁾.

Eindelijk strekten de bemoeijingen der Commissie, blijkens dezelfde mededeelingen en verslagen, daaraan om regelen in werking te brengen, verbindbaar voor de betrokken sprekers, en wel ten opzichte van het tijdstip der terugzending van de hun ter goedkeuring toegezonden redevoeringen, regelen van wier getrouwe opvolging de regelmatige uitgave der vellen van het Bijblad grootendeels afhankelijk was. Was het stenographisch bureau met zijnen arbeid binnen den daarvoor gestelden termijn gereed, doch wachtte de drukkerij, die met genoegzamen spoed werken kon, naar de vereischte kopij, het Bijblad kon onmogelijk telkens op het daarvoor bestemde oogenblik in het licht verschijnen. Ten einde dit te voorkomen en ook hierin de orde bevorderlijk te zijn, werd reeds in 1850 opgesteld een *voorloopig Reglement op de openbaarmaking van het verhandelde in de Kamers*, waarin onder anderen bepalingen waren opgenomen die leiden moesten om het met de invoering der stenographie beoogde doel te bereiken. ⁶⁾ De voorschriften van dat Reglement, telkens voor een jaar goedgekeurd, werden, behoudens de vrijheid die men nam om gedurende den nog niet vast geregelden staat der stenographische inrigting van sommige punten af te wijken ⁷⁾, opgevolgd tot in 1852, toen de Commissie een gewijzigd Reglement voordroeg, aan het voorloopig, behalve in ééne bijzonderheid, gelijk, namelijk in de bepaling nopens de toezending der uitgewerkte redevoeringen aan de belanghebbende redenaars, gelijk tot aan dat jaar had plaats gevonden. Tot bespoediging der uitgave van het Bijblad stelde de Commissie voor om het bewerkt verslag der stenographen niet meer aan de leden te doen toekomen, maar aan deze de gelegenheid te geven om, zoo zij dit wenschen mogten, de door hen gehouden redevoeringen in een van de lokalen voor de vergaderingen der beide Kamers bestemd, na te zien, van welken maatregel alleen zouden uitgezonderd zijn de Ministers, die op het door hen te kennen gegeven verlangen de kopij ter inzage te huis zouden kunnen verkrijgen, mits die binnen den bepaalden tijd terugzendende. ⁸⁾ Dat voorstel, naar de afdeelingen verzonden, ⁹⁾ ondervond in de Tweede Kamer, blijkens het Eindverslag der Commissie van Rapporteurs, aldaar bij velen bijval, maar bij de meesten tegenstand. ¹⁰⁾ Eenigen tijd te voren werd de wenschelijkheid der invoering van zoodanigen maatregel betoogd, toen door den heer VAN NIEROP in eene openbare zitting de meening werd

1) Zie Bijblad 1850-1851, IIde Kamer 30 October, blz. 62-63; Iste Kamer 12 December, blz. 26-27; 19 December, blz. 45-46.

2) Zie Bijblad IIde Kamer 1850-1851, 11 September, blz. 1252, Bijl. blz. 795-797, Iste Kamer 1851-1852, 16 September, blz. 2.

3) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 12 September, blz. 14, 7 October, blz. 74-78.

4) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 10 October, Bijl. blz. 88.

5) Zie Bijblad IIde Kamer 1851-1852, 29 October, blz. 109-113; 5 November, blz. 116-122.

6) Zie Bijblad IIde Kamer 1849-1850, blz. 270, Bijl. blz. 173-174.

7) Zie Bijblad 1849-1850, IIde Kamer 22 en 25 Februarij, blz. 208, Bijl. blz. 180; Iste Kamer 4 April, blz. 58; 1850-1851, IIde Kamer 12 en 30 October, blz. 162, 62-63, Iste Kamer 14 October, 12 en 19 December, blz. 13, 26-27, 45-46; 1851-1852, IIde Kamer 20 September, blz. 11.

8) Zie Bijblad 1851-1852, Iste Kamer 15 September, blz. 222; IIde Kamer 24 September, blz. 6, Bijl. blz. 54-55.

9) Zie voor de IIde Kamer als boven, en de Iste Kamer 1852-1853, 29 October, blz. 10.

10) Zie Bijblad IIde Kamer 1852-1853, 10 Maart, Bijl. blz. 516-520.

voorgestaan dat het Bijblad aan de eischen der openbaarheid niet genoegzaam voldoen zou. ¹⁾ Later werd bij de deswege gevoerde beraadslagingen die de Tweede Kamer langen tijd bezig hielden, het voorstel der Commissie op de alstoen ontwikkelde gronden door sommigen bestreden, door anderen ondersteund, en eindelijk met 36 tegen 12 stemmen afgewezen, terwijl tevens bepaald werd dat het eerst ontworpen Reglement dat, ten gevolge van dien uitslag een meer duurzaam bestaan scheen verkregen te hebben, gedrukt en aan de leden rondgedeeld zou worden. ²⁾ Van het een en ander werd in de Eerste Kamer mededeeling gedaan, waarop men aldaar besloot het gedane voorstel tot wijziging van het Reglement als vervallen te beschouwen. ³⁾

Ten slotte blijkt uit de door de Commissie ontworpen reglementen en instructien, dat zij er steeds op bedacht is geweest te doen toezien, dat de verslagen van het verhandelde getrouwelijk wedergaven wat in de Kamers was voorgevallen en gesproken, en dat deze, behoorlijk gecorrigeerd, onverwijld aan de belanghebbenden verzonden werden. Dat waren en zijn steeds onmisbare vereischten, gelijk te regt beweerd is, om in den inhoud der officiële parlementaire jaarboeken, waarbij deugdelijkheid in de bewerking en spoed in de openbaarmaking op den voorgrond moeten staan, door het algemeen het grootste belang te doen stellen. Het goedgekeurde Reglement, de bevoegdheid der Commissie, het doel der stenographische inrigting en de middelen om dat te bereiken omschrijvende, en de vastgestelde Instructie voor de bij het stenographisch bureau werkende ambtenaren, zijn van den volgenden inhoud:

REGLEMENT voor de openbaarmaking van het verhandelde in beide de Kamers der Staten-Generaal, door middel der Stenographie.

Art. 1.

De zorg voor het bevorderen der openbaarmaking van het verhandelde in beide de Kamers der Staten-Generaal door middel der stenographie wordt toevertrouwd aan eene gemengde Commissie, waartoe elke Kamer jaarlijks drie leden benoemt; welke drie leden in en voor elke Kamer uitmaken eene afzonderlijke Commissie van Stenographie.

Art. 2.

De gemengde Commissie benoemt een voorzitter, van wien de oproeping tot de bijeenkomsten uitgaat. Die voorzitter wordt, bij ontstentenis, door het oudste, ter plaatse aanwezig lid vervangen. De Commissie beslist bij meerderheid der aanwezige leden.

Art. 3.

De gemengde Commissie wordt bijgestaan door een der Griffiers van de Kamers, daartoe door haar uit te noodigen.

Art. 4.

Voor de dienst der stenographie van beide de Kamers worden tien stenographen aangesteld. Ieder stenograaf is voor zijnen arbeid verantwoordelijk.

Art. 5.

Wanneer beide de Kamers gelijktijdig openbare vergaderingen houden, wordt, behoudens de nadere bepalingen in de instructie voor de stenographen, de helft hunner voor de dienst in iedere Kamer afgezonderd.

Art. 6.

Er kunnen buiten de tien stenographen kweekelingen in de stenographie voor de dienst der Kamers worden aangesteld, wier werkzaamheden door de gemengde Commissie worden geregeld.

Art. 7.

Alle aanstelling en ontslag van de stenographen en de kweekelingen geschiedt door de gemengde Commissie, die daarvan telkens aan de beide Kamers en aan den Minister van Binnenlandsche Zaken kennis geeft.

Art. 8.

De voordragten aan de Regering omtrent de tractementsbepalingen gaan van de gemengde Commissie uit.

Art. 9.

Ieder spreker in eene der Kamers, en dus zoowel de hoofden van minis-

teriele departementen als de leden, kan, des verkiezende, het uitgewerkt verslag van het door hem gesprokene nazien.

Art. 10.

Om den spreker daartoe in staat te stellen, wordt het uitgewerkt verslag van het door hem gesprokene van de zijde der stenographen, door tusschenkomst der Griffie, aan hem bezorgd. De stenographen zijn verplicht deze toezending, wat het gesprokene in eene ochtendzitting betreft, te doen plaats hebben uiterlijk des avonds ten zeven ure van den dag der zitting. De uiterste termijn voor de teruggave van het nagezien stuk vervalt dien nacht ten twaalf ure.

Art. 11.

In geval van het houden van avondzittingen, wordt het uitgewerkt verslag van het daarin verhandelde vóór negen ure van den volgenden dag aan de sprekers ter herziening aangeboden. De uiterste termijn van teruggave is dan 's middags ten twaalf ure van dienzelfden dag.

Art. 12.

Wanneer een spreker aan de verplichting tot teruggave van het hem toegezonden gedeelte van het uitgewerkt verslag eerst na den bepaalden termijn voldoet, wordt zijne redevoering niet in de volgorde der beraadslaging opgenomen. Dergelijke weggelatene redevoeringen worden zoo spoedig mogelijk in supplementaire bladen tot het verslag der zittingen geplaatst.

Art. 13.

Indien de spreker het hem toegezondene niet binnen drie dagen terugzendt, wordt zijne redevoering opgenomen, zoo als zij door de stenographen is opgeteekend. De Commissie kan in bijzondere gevallen van verhiadering van de sprekers dien termijn verlengen.

Art. 14.

Geschrevene redevoeringen, en voor zoover dit mogelijk is, aanhalingen en becijferingen worden door de sprekers gedurende de zitting of anders binnen twee uren na het einde daarvan ter beschikking van de stenographen gesteld.

Art. 15.

De stenographische aantekeningen en de ter drukkerij gezondene kopij van het verslag der zittingen worden, na gemaakt gebruik, op de Griffien bewaard, zoodat het mogelijk blijft die te raadplegen. Eerst veertien dagen na het sluiten der zitting van de Staten-Generaal worden deze geschriften, voor zoover de sprekers ze daa niet terugverlangen, vernietigd.

1) Zie Bijblad IIde Kamer 1852-1853, 19 November, blz. 142-143.

2) Zie Bijblad IIde Kamer 1852-1853, 19 April, blz. 481-490.

3) Zie Bijblad Iste Kamer 1853, 7 September, blz. 67.

Art. 16.

Alle stukken voor het verslag van het verhandelde in elke Kamer worden door de sprekers aan de Griffie bezorgd, die voor de verzending naar de drukkerij zorg draagt.

Art. 17.

De stenographen mogen gedurende de zitting in hunne werkzaamheden door niemand worden gestoord.

Art. 18.

De instructie voor de stenographen wordt door de gemengde Commissie vastgesteld. Daarbij moet steeds de bereiking van het doel dezer inrigting in het oog worden gehouden, namelijk, dat het gedrukt verslag van het verhandelde in iedere zitting der Kamers, met uitzondering alleen van die gedeelten, waarvoor de bijdragen niet bij tijds zijn geleverd, binnen vier en twintig uren na den afloop der zitting in 't licht verschijne en verzonden worde.

INSTRUCTIE voor de stenographen in dienst van de beide Kamers der Staten-Generaal en voor den aan de stenographische inrigting toegevoegden Directeur van het Bijblad.

Art. 1.

Er is een eerste stenograaf, die, behalve met de vervulling zijner verplichtingen als zoodanig, met de zorg voor de behoorlijke verdeling en goeden loop van de werkzaamheden der overige stenographen is belast.

Art. 2.

De eerste stenograaf regelt voor iedere zitting der Kamers de rangorde, waarin de stenographen elkander bij de opteekening van het verhandelde opvolgen.

Bij gelijktijdige beraadslaging in de beide Kamers wijst hij de personen aan, die in elke daarvan werkzaam zijn. Blijkt het aangewezen getal in eene der Kamers onvoldoende te zullen worden, dan vult hij dit aan, zoo noodig onder overleg met den Directeur van het Bijblad. Ingeval er ten aanzien dier aanvulling moeilijkheid mogt ontstaan, wordt het beginsel gehandhaafd, dat, bij gelijktijdige beraadslaging, de helft der stenographen voor de dienst in elke Kamer wordt afgezonderd.

Art. 3.

Geen der stenographen mag zich, gedurende het bijeen zijn der Kamers, aan het bijwonen der zittingen onttrekken dan om dringende redenen en na bekomen verlof van den eersten stenograaf. Deze kan dit verlof niet voor langeren tijd dan voor éenen dag verleen. Hij geeft van elk toegestaan verlof kennis aan den Directeur van het Bijblad.

De stenograaf, die zich gedurende het bijeen zijn der Kamers voor langeren tijd dan één dag moet verwijderen, behoeft daarvoor het verlof van den Voorzitter der gemengde Commissie.

Art. 4.

Er is een tweede stenograaf, die, bij afwezenheid of ziekte, den eersten vervangt. Bij gelijktijdige beraadslaging in beide de Kamers is in de eene de eerste, in de andere de tweede stenograaf tegenwoordig.

Art. 5.

Met klokkeslag van het uur, voor de opening eener zitting van eene der beide Kamers bestemd, bevinden zich de stenographen, voor de dienst aldaar aangewezen, in het gebouw der Kamer. Zij, die de eerste toerbeurt hebben, treden de vergaderzaal binnen, als de schel des Voorzitters den aanvang der werkzaamheden aankondigt.

Afwezenheid zonder verlof wordt gestraft met eene boete van tien gulden voor elken dag. De eerste stenograaf geeft door tusschenkomst van den Directeur van het Bijblad aan de Commissie kennis van het beloopt der boete. Zij wordt op het te verschijnen tractement ingehouden.

Art. 6.

Elk stenograaf houdt zich tien minuten achtereen met het opteekenen van het verhandelde bezig, tenzij de eerste stenograaf, om bepaalde redenen, noodig oordeelt eene toerbeurt te verlengen of te verkorten.

Ook wanneer een spreker blijkbaar zijne redevoering leest, houdt de stenograaf aanteekening.

Art. 7.

De stenograaf, wiens toerbeurt is afgelopen, verwijdt zich, zoodra zijn opvolger gereed is hem te vervangen, en begeeft zich naar het daarvoor in het gebouw van elke der Kamers aangewezen lokaal, om zijne aanteekeningen dadelijk uit te werken. Hij zorgt bij den aanvang zijner volgende toerbeurt weder op zijnen post in de vergaderzaal te zijn.

Art. 8.

Na den afloop der zitting wordt door de stenographen, die het laatst hebben aangetoekend, of wier vroegere arbeid nog aanvulling behoeft, de uitwerking van het verhandelde met den meesten spoed voltooid.

Geen hunner begeeft zich hniswaarts dan na daartoe bekomen verlof van den eersten stenograaf, die, als het belang der dienst dit eischt, of de Directeur van het Bijblad hem zulks in dat belang vraagt, een of meer stenographen, ook nadat alles is uitgewerkt, bijeenhoudt.

Art. 9.

Elk blad van het uitgewerkt verslag van het verhandelde wordt door den stenograaf, van wien het afkomstig is, behoorlijk genummerd en met de voorletters van zijnen naam gewaarmerkt. De eerste stenograaf verzamelt de afzonderlijke deelen van het verslag en plaatst daarop een doorlopend verzamelnummer. Hij stelt alzoo het gereed gemaakte verslag onverwijld in handen van den Directeur van het Bijblad.

Art. 10.

De Directeur van het Bijblad is met het houden van een bepaald toezigt op de uitwerking en openbaarmaking van het verhandelde in beide de Kamers belast.

Te dien einde woont hij elke zitting van het begin tot den einde onafgebroken bij, houdt daar aanteekening van al het verhandelde, ook opdat hij naderhand het verslag ineen kunne zetten, en zijne aanteekeningen, zoo noodig, tot controle van het werk der stenographen kunnen dienen. Bij gelijktijdige beraadslagingen in beide Kamers is hij daár tegenwoordig, waar, naar zijn oordeel, die tegenwoordigheid het meest noodzakelijk is.

Art. 11.

Nadat hij het uitgewerkt verslag van den eersten stenograaf heeft ontvangen, zorgt hij voor de aanvulling van hetgeen aan de rangschikking en aan de volledigheid van het verslag mogt ontbreken.

Art. 12.

Hij draagt verder zorg, dat de uitgewerkte redevoeringen met den meesten spoed aan de sprekers toegezonden en van hen na de herziening terug ontvangen worden. Hij zelf brengt in den tekst daarvan geene wijziging. Alleen is hij bevoegd, kennelijke mislagen te verbeteren en verplicht toe te zien, dat niet, tegen den wil des sprekers, in het verslag vroeger of later verandering worde gebragt.

Art. 13.

Zoo hij bemerkt, dat de spreker zich vergist of in den medegedeelden tekst veranderingen gebragt heeft, die niet stijl of woordvoeging, maar de zaak zelve betreffen, treedt hij daarover met den spreker in overleg, en wendt zich, bij verschil van gevoelen tusschen hem en den spreker, tot den Voorzitter der afzonderlijke Commissie voor de betrokkene Kamer. Bij het vervullen van dit deel zijner taak waakt hij, dat niet zonder wezenlijke noodzakelijkheid moeilijkheden ontstaan.

Art. 14.

Het behoort tot zijne taak te zorgen, dat de kopij van het verslag onverwijld ter Landsdrukkerij bezorgd worde. Hij houdt het oog op het spoedig en goed corrigeren, afdrucken en verzenden der bladen van het Bijblad; en wendt zich, indien daaromtrent iets ontbreekt, tot den Voorzitter der gemengde Commissie.

Art. 15.

Hij houdt aanteekening omtrent de wijze waarop de stenographen hunne werkzaamheid verrigten, en zendt telken drie maanden aan de Commissie een verslag omtrent den loop der stenographische inrigting.

Om hem tot het opmaken van dit verslag te beter in staat te stellen, deelt de eerste stenograaf hem regelmatig alle opmerkingen omtrent de pligtsbetrachting der stenographen mede.

Zoo een der stenographen zich aan grof verzuim of wangedrag schuldig maakt, geeft de Directeur van het Bijblad daarvan dadelijk kennis aan de Commissie.

Art. 16.

De Directeur van het Bijblad zorgt, dat, zoodra een jaargang van dat blad volledig is, een uitgewerkt en volledig register daarop bewerkt en in het licht worde gegeven.

Aldus vastgesteld den 16den Junij 1854.

VAN RIJCKEVORSEL.
BOSCH VAN DRAKESTEIN.
'T HOOFT VAN BENTHUIZEN.

DE BRAUW.
WINTGENS.
VAN BOSSE.

Na de definitieve organisatie der stenographische inrigting heeft de Commissie geene mededeeling meer gedaan noch verslagen uitgebragt, maar zich bepaald met zorg te dragen dat de eenmaal vastgestelde bepalingen met naauwgezetheid werden en steeds worden opgevolgd.

Uit het bovenstaande kan voldoende opgemaakt worden, dat, wat de zamenstelling en bespoedigde uitgave aangaat, de Verslagen van de Handelingen der wetgevende Kamers immer verbetering hebben ondergaan, en wel in dier voege dat zij met de beste in het buitenland wedijveren kunnen. Daarbij is door de Commissie en andere leden der Staten-Generaal voortdurend gelet op de invoering van middelen die er toe leidden konden om het gebruik daarvan voor de onderzoekers gemakkelijk te maken. Van 1847—1852 had men zich beholpen met Registers, waarin eenvoudig werden aangegeven de bladzijden, waarop, naar de volgorde waarin zij behandeld zijn, te vinden waren de adressen en wets-ontwerpen en de daarover gewisselde schrifturen en gevoerde beraadslagingen. Alstoen werd de behoefte gevoeld om die Registers in alphabetische orde, en vermeerderd met de aanwijzing van andere dan de opgegevene onderwerpen, te doen inrigten en op het nut eener zoodanige zamenstelling gewezen ¹⁾. Ten einde daarin te voorzien werd vervaardigd de bladwijzer op de Bijlagen van den jaargang 1851—1852 van het Bijblad, en die op het geheele Bijblad van 1852—1853 en 1853. De doelmatigheid van dien arbeid werd onmiddellijk erkend en van de zijde der Kamers aangedrongen, dat, niet alleen op den ingeslagen weg moest voortgegaan, maar daarbij die verbeteringen en toevoegingen zouden aangebragt worden, welke alle bezwaren voor het terugvinden van bijzonderheden omtrent personen en zaken opheffen konden. ²⁾ Ter voldoening aan dat verlangen werden achtereenvolgens de Registers der volgende jaren bewerkt, en telkens op breederen schaal aangelegd. De raadpleging van den inhoud der Bijbladen werd op die wijze zóó gemakkelijk gemaakt, dat spoedig daarop de wensch werd geuit van in het bezit te geraken van een gelijksoortigen Bladwijzer als dien over 1855—1856, ook over de vroegere jaargangen 1847—1853 ³⁾. De uitvoering van dien reusachtigen arbeid, gelijk hij genoemd is, achtte men wel hoogst moeilijk te zijn, maar daar zoodanig werk strekken moest om bij alle mogelijke nasporingen omtrent vroeger behandelde onderwerpen van dienst te zijn, behoorde, naar geoordeeld werd, eene poging te worden aangewend om het zoo mogelijk tot stand te brengen. De Commissie heeft dit punt in overweging genomen en hare bemoeijingen hebben daarheen geleid, dat de algemeen gedeelde wensch ook in dit opzigt heeft kunnen vervuld worden.

Het thans afgewerkte en hierbij uitgegeven Register van 1847—1853 bevat in alphabetische orde over dat tijdvak:

A. de titels der: 1°. in de beide Kamers, of in de Tweede Kamer der Staten-Generaal alleen, behandelde wets-ontwerpen, met opgave van de deswege gewisselde stukken en gevoerde beraadslagingen, alsmede der daaromtrent genomen beslissingen; 2°. ingekomen regeringsverslagen, rekeningen enz., met opgave der tot onderzoek in de Tweede Kamer benoemde Commissien, der door deze uitgebragte rapporten, en behandeling der daarbij voorgestelde conclusien enz.; 3°. verzoekschriften, naar en bij de onderwerpen gerangschikt, met opgave der verslagen van de daarvoor gekozen Commissien enz.; 4°. overige, bij de Kamers aanhangig gemaakte onderwerpen en bij haar ingekomen bescheiden en mededeelingen enz.;

B. de vermelding der andere werkzaamheden van de Kamers, der door haar genomen besluiten omtrent voorstellen van allerlei aard, der benoemde Commissien of personen, opgemaakte voordragten enz.,

C. de namen der leden, met aangifte: 1°. voor welk gewest of hoofdkiesdistrict zij gekozen zijn; 2°. van hetgeen elk hunner gedurende het zittingjaar geweest is of gedaan heeft; 3°. van de door ieder, alsmede door de Ministers, uitgesproken redevoeringen, adviezen enz.;

D. de mededeeling der onderwerpen, in de gewisselde stukken behandeld, of ter sprake gebragt bij de behandeling van eenig wets-ontwerp, regeringsverslag, interpellatie enz., en der zaken, die, buiten de vastgestelde orde van werkzaamheden, tot beraadslaging aanleiding hebben gegeven.

De inrigting der Bijbladen van opgemeld tijdvak is de volgende:

Zitting van 18 October 1847 tot 14 October 1848 bevat het verslag van het Verhandelde in de Tweede

1) Zie Bijblad IIde Kamer 1851—1852, 20 November, blz. 189—194.

2) Zie Bijblad IIde Kamer 1852—1853, blz. 481—490.

3) Zie Bijblad IIde Kamer 1853—1854, blz. 140.

en ook in de alstoen vergaderde dubbele Kamer, alsmede de processen-verbaal van de afdeelingen der Eerste Kamer van de Staten-Generaal.

De paginatuur voor het gedeelte van de Tweede en dubbele Kamer loopt door van blz. 1—1012, zijnde de gewisselde stukken tusschen het verslag van het Verhandelde en de openbare zittingen opgenomen in bladen, houdende, ten zij dit kon vermeden worden, hetzelfde nummer als het verslag waartoe zij behoorden met opvolgende supplement-cijfers; bijv. kwam het verslag van het gebeurde in eene Vergadering voor op blz. 28, dan ontvingen de in die zitting ingekomen stukken het cijfer van 28¹ enz. De aanhangsels (processen-verbaal van de Eerste Kamer) loopen door van blz. 1—13.

Zitting van 16 October 1848 tot 20 December van hetzelfde jaar bevat het verslag van het Verhandelde in de Tweede Kamer en is ingerigt als in den vorigen jaargang, loopende van blz. 1—60.

Zitting van 13 Februarij 1849 tot 13 September 1849. De paginatuur loopt door, voor de Handelingen der Eerste Kamer van blz. 1—116, voor die der Tweede van blz. 1—837, zijnde daarin opgenomen de mededeeling van het Verhandelde in al de zittingen en de tusschen de Regering en de Kamers gewisselde stukken van 13 Februarij tot 17 April 1849. Daar het alstoen bleek, dat de redactie van het Bijblad onmogelijk het gebeurde in de Vergaderingen tijdig genoeg kon afwerken, om daarbij op te nemen den tekst der in iedere zitting ingekomen stukken, zoo werd eene tweede afdeeling ingesteld, getiteld: „Bijlagen tot het verslag der Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal”, hebbende eene afzonderlijke paginatuur van blz. 1—339.

Zitting van 17 September 1849 tot 20 September 1850. De twee deelen Handelingen voor de beide Kamers en Bijlagen voor de Tweede Kamer zijn behouden. De paginatuur voor het verslag der Eerste Kamer loopt door van blz. 1—279; voor dat der Tweede Kamer van blz. 1—392, namelijk van den aanvang van het zittingjaar tot den 11den Maart. Daar met den 14den Maart de stenographische inrigting begon te werken, en de redactie van het Bijblad met een gedeelte der verslagen van vorige zittingen nog niet gereed was, en men niet voorzien kon hoe vele bladzijden het nog bij te werken deel zou beslaan, werd van die dagteekening af het verslag van het Verhandelde in elke zitting onder eene afzonderlijke paginatuur uitgegeven met bijvoeging aan het hoofd van elke bladzijde tot welke ieder behoorde, bijv. „Zitting van 14 Maart blz. 1 enz. tot 13”; „Zitting van 15 Maart blz. 1 enz. tot 14”; en zoo vervolgens tot de bijeenkomst van 20 Augustus blz. 1 en 2.

De Bijlagen tot het verslag der Handelingen van de Tweede Kamer loopen door van blz. 1—434.

Tusschenbeide is gevoegd het verslag van het Verhandelde in de vereenigde zitting der beide Kamers van 19 April tot 22 Julij van blz. 1—57, benevens de daarbij behoorende Bijlagen van blz. 1—32.

Zitting van 7 October 1850 tot 13 September 1851. De twee deelen Handelingen der Kamers en Bijlagen voor de IIde Kamer zijn even als voor de volgende jaren behouden. De paginatuur voor die der Iste Kamer loopt door van blz. 1—214, die voor de IIde Kamer van blz. 1—1252, die der Bijlagen van blz. 1—797. Van 16 October af is ingevoerd het uitgeven van supplementbladen, bevattende, als vervolgen, de overgeslagen redevoeringen, en voorzien van het bladcijfer der laatste pagina van het verslag eener zitting waartoe zij behoorden, met hulpecijfers zoo ver dit noodig was, bijv.: zitting van 30 October eindigende met blz. 63, heeft het supplementblad ontvangen het cijfer van 63¹ enz.

Zitting van 15 September 1851 tot 18 September 1852 bevat de Handelingen der Iste Kamer loopende van blz. 1—244¹⁰.

Handelingen der IIde Kamer loopende van blz. 1—1344⁵.

Aanhangsel bevattende het verslag der Handelingen in de Tweede Kamer in comité-generaal gehouden den 18den, 19den en 20sten December 1851, loopende van blz. 1—55.

Bijlagen tot het verslag der Handelingen van de IIde Kamer loopende van blz. 1—978 met een uitvoerig register, loopende van blz. 1—72.

Zitting van 20 September 1852 tot 21 April 1853 houdt in de Handelingen der Iste Kamer, loopende van blz. 1—105².

Handelingen der IIde Kamer, loopende van blz. 1—492.

Bijlagen tot het verslag der Handelingen van de IIde Kamer, loopende van blz. 1—626 en Alfabetisch Register blz. I—XXIII.

Zitting van 14 Junij tot 10 September 1853 bevat de Handelingen der Iste Kamer, loopende van blz. 1—97.

Handelingen der IIde Kamer, loopende van blz. 1—352¹.

Aanhangsel, inhoudende een uittreksel uit de Notulen van het Verhandelde in de IIde Kamer in comité-generaal, gehouden 23 Julij.

Bijlagen van het verslag der Handelingen van de IIde Kamer, loopende van blz. 1—169. Alfabetisch Register van blz. I—XII.

In elke der jaargangen behoort het Verslag der Vereenigde zittingen tot opening en sluiting der zittingen van de Staten-Generaal, benevens de korte Registers loopende van 1847 tot 1852.

Bij het gebruik maken van dit Register over 1847—1853 dient op de volgende bijzonderheden gelet te worden:

De gewone getallen, voorkomende in de artikels, geven de bladzijden aan: ter vermijding van noodelooze herhalingen is de letter *b* (*bladzijden*) alleen dan geplaatst, wanneer dit tot verduidelijking noodig was.

De getallen 1847—1848, 1848, 1849, 1849—1850, 1850—1851, 1851—1852, 1852—1853, 1853, geplaatst tusschen [ ], duiden de jaargangen der Bijbladen aan. Al de opgegeven bladzijden in de artikels of onderdeelen betreffen het bij den aanvang vermelde zittingjaar.

De afdeelingen der Bijbladen zijn aldus aangeduid:

I. Verslag van het Verhandelde in de Eerste Kamer.

II. " " " " " " Tweede Kamer.

B. Bijlagen van het Verslag der Handelingen der Tweede Kamer.

A. Aanhangsel.

VZ. Vereenigde zitting.

BVZ. Bijlagen der Vereenigde zitting.

I. II. B. A. VZ. en BVZ. te vinden vóór de gewone cijfers in, of staande vóór eenig artikel, geven de afdeelingen aan, waartoe de daarbij vermelde bladzijden behooren.

De Romeinsche getallen, staande bij den aanvang der titels van eenig wets-ontwerp, regeringsverslag, enz. doen de rangorde kennen waarin die onderwerpen bij de Tweede Kamer in het betrokken zittingjaar zijn ingekomen.

De tusschen ( ) geplaatste woorden moeten bij de lezing vóór het hoofdwoord genomen worden;

* beteekent niet in de Bijlagen opgenomen, maar verkrijgbaar gesteld;

§ " niet gedrukt volgens een door de Kamer genomen besluit;

† " alleen voor de leden gedrukt;

— " afseiding van het vorig onderdeel van hetzelfde artikel;

- " " " hetzelfde onderdeel van eenig artikel;

= " herhaling van het hoofdwoord, of der eerste woorden van het artikel of van den zin.

Is bij een artikel, of onderdeel daarvan, het jaartal vooraan geplaatst, dan zijn alle daarin vermelde bijzonderheden in het betrokken zittingjaar te zoeken: staat daarentegen het onderwerp het eerst vermeld dan is dezelfde zaak in de daarachter vermelde onderscheidene jaargangen behandeld, en wel in beide gevallen op de aangewezen bladzijden.

De opgaven in elk hoofdwoord zijn naar tijdsorde gerangschikt en weder alfabetisch onderdeeld; vooral is dit duidelijk bijv. bij de vermelding der adressen, waarbij, zooveel mogelijk, voor een duidelijk overzicht is zorg gedragen. Aldaar zijn de onderwerpen naar de letters geplaatst, elk naar de jaartallen geordend, en de namen der adressanten weder bij iederen jaargang alfabetisch gerangschikt.

De woorden zijn in dier voege verkort, dat zij gemakkelijk kunnen begrepen worden, terwijl, waar dit zonder stoornis van den zin kon plaats hebben, de overbodige zijn weggelaten. De bij dit register gevoegde lijsten zijn als zoo vele statistieke opgaven omtrent personen en zaken aan te merken.

Het geheel is, met medewerking der heeren KELLER, BOOL, VAN EMDEN, VAN LIER, LASTDRAGER en BOUDEWIJNSE, zoo naauwkeurig mogelijk bearbeid. Voorzeker zullen daarin, want welk werk is volmaakt, gebreken worden aangetroffen; doch men mag vertrouwen dat ieder, die het zal raadplegen, niet geheel onvoldaan over de inrigting wezen zal. In allen gevalle heeft men getracht door deze uitgave, welke zich aan die der latere registers van het Bijblad aansluit, een wegwijzer te bezorgen, die, bij de bestudering der bronnen van het voorgevallene in onze parlementaire geschiedenis voor het tijdvak van 1847—1853, van dienst zal kunnen zijn.

Wat het verhandelde bij de Staten-Generaal vóór dat tijdperk betreft, dat is, gelijk reeds werd aangetoond, nimmer tot een geheel gebragt, zoodat de in dien tijd gewisselde schrifturen en gevoerde beraadslagingen moeten gezocht worden voor een deel in de archieven der Kamers en in de Nederlandsche Staatscourant, en deels in provinciale en stedelijke dagbladen, of in afzonderlijk in het licht verschenen geschriften. Zoo lang dat alles niet zal zijn verzameld en uitgegeven in den vorm waarin nu het officieel verslag bewerkt wordt, zal een tot de onderwerpen van dien tijd betreffend register niet wel te bearbeiten wezen. Doch al mogt dit ook kunnen geschieden, dan nog zou het weinig waarde hebben, daar het alsdan niets meer zou kunnen inhouden dan eene bloote vermelding van of verwijzing naar bescheiden die voor het oogenblik nergens bijeen te vinden noch te raadplegen zijn.

's Gravenhage, April 1857.

De Directeur van het Bijblad,

J. J. F. NOORDZIEK.

